

פרשת כי תבוא

הרב שמעון קליין

אבנים מספרות

מבוא

"וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן" - מעבר הירדן יונצח במעמד טקסי שיתקיים ביום. "אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֶל-לְהִיךָ נָתַן לְךָ" - הכתוב אינו מסתפק באזכורה של הארץ, והוא מציין את העובדה שא-להים נותנה לעם. 'נתינה' פירושה - מעבר רשות. הנושא אינו 'רושה' - יחסית לעמים שישבו בה קודם לכן, אלא נתינה - יחסית להימצאותה הראשונה בידי ה'. ניסוח הנתינה בלשון הווה, כמוה כהגדרת נושא: מעבר הירדן המדובר בפרשייה זו, פירושו - כניסה אל הארץ הנתונה כעת בידי א-להים, והיא עומדת לעבור לרשות העם. "וְהִקְמַתְּ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת" - הקמה של אבנים גדולות ביום המעבר משווה לו חשיבות, עדות לדורות הבאים אודות האירוע שהתחולל במקום זה. ההקמה - 'לך', מציבה את העם בעמדת מעורבות. "וְשָׂדֶתְ אֶתְּם בְּשִׂיד" - האבנים לא תשאנה בטבעיות, בממד הבריאה שבהן, אלא בתוספת עיבוד משלכם, יצירה ועיצוב אנושיים.

עם מעבר הירדן, מצווה ישראל להקים אבנים ולכתוב עליהן את 'דברי התורה הזאת'. שני תיאורים הם בכתוב, ובעיונו נבקש להבין מה מקופל בכל אחד מהם.

"וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם לֵאמֹר שְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם: וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֶל-לְהִיךָ נָתַן לְךָ וְהִקְמַתְּ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדֶת אֶתְּם בְּשִׂיד: וְכִתְבֶתְ עָלֶיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבֶרְךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֶל-לְהִיךָ נָתַן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל-לְהִי אֲבֹתֶיךָ לְךָ: (דברים כ"ז, א'-ג')

ביחידה זו, מצווה משה, ואיתו זקני ישראל, את העם להקים אבנים ולכתוב עליהן - 'את כל דברי התורה הזאת'. את מה משרתת העמדת האבנים? מהי המטרה בכתובת התורה עליהן, ומה פשר הסיד?

ביום מעבר הירדן

"וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם לֵאמֹר" - פרשייה זו היא אינה ציווי של א-להים, כי אם ציווי משה, ואליו מצטרפים זקני ישראל¹. "שְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם" - קודם לצייווי הקונקרטי, מקדים משה ויוצר מחויבות לשמור את המצווה עליה הוא עומד לצוות בפסוקים אלו².

¹ ספורנו: "שיתף עמו הזקנים, מפני שהם יהיו במעמד בעברם הירדן".

² ראב"ע: "שמור את כל המצווה. ומה היא? והקמות לך אבנים גדולות...". או ברבינו בחיי: "שמור את כל המצווה. היא מצות הקמת האבנים שמזכיר והולך". בהערה 10 ישנה התייחסות למשמעותה של הקדמה זו.

מעניינת העובדה שכמחצית מהופעותיה של המילה 'היום' בתורה מצויות בספר דברים, בהם היא משמשת כהצבעה על 'היום בו נתונים': "וְאֵתְּם הַדְּבָקִים בְּה' אֶל-לְהִיכֶם חַיִּים כְּלֶכֶם הַיּוֹם", "וְגַם אֶתְּם לֹא הִגַּדְתֶּם לִי וְגַם אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתי הַיּוֹם". בשונה מכך - בחומשים האחרים היא משמשת פעמים רבות במשמעות של 'יום' שנוספה לו ה"א הידיעה כשם עצם מיוחד ("וַיִּקְרָאתֶם בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ", "וְאֶתְּנַפְּל לִפְנֵי ה' אֶת אַרְבָּעֵים הַיּוֹם"). ייחוד זה לספר דברים קשור לנאום משה המתקיים בו, ומשווה לו אופי עדכני של 'כאן ועכשיו'.

³ מיוחדת היא העובדה שיום היציאה ממצרים מצוין לדורות עולם בחג הפסח ובהלכותיו הרבות, ומנגד - יום הכניסה לארץ אינו מצוין בממד הזמן, כי אם במקום - באבנים שיוצבו בו. רק אדם שיזדמן למקום יוכל לראותן, ולדורות - לא ייודע מקומן. יציאת מצרים מקפלת בתוכה את שלילת העבדות ואת החירות שבעבודת הא-להים ('שלח עמי ועבדוני'), במובן זה היא מסמלת חירות נצחית הקיימת לעולם. הכניסה לארץ לעומת זאת היא פעולת מימוש, מוחשית, והיא תלויה ועומדת בהתנהגותו של העם.

⁴ מעין גל האבנים שמעמיד יעקב, המשמש כגל עד - עדות להסכם שנחתם במקום זה: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָחִיו לְקַטּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גֵל וַיֹּאכְלוּ שֵׁם עַל הַגֵּל: וַיִּקְרָא לוֹ לְבֵן יִגָּר שְׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גֵּלְעָד: וַיֹּאמֶר לְבֵן הַגֵּל הַזֶּה עַד בִּינִי וּבִינְךָ הַיּוֹם עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ גֵּלְעָד" (בראשית ל"א, מ"ו-מ"ח).

בעברכם את הירדן

עד כאן - מעגל ראשון. בפסוקים הבאים תיאור לשלב ולמצווה נוספת:

וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהָר עֵיבֵל וְשָׂדֶת אוֹתָם בְּשֵׂיד: וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֶל־לֵהִיד מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרִזָּל: אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶנָּה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֶל־לֵהִיד וְהִעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַה' אֶל־לֵהִיד: וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשִׂמַחְתָּ לִפְנֵי ה' אֶל־לֵהִיד: וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב" (שם כ"ז, ד'-ח').

שוב מתוארים מעבר הירדן, הקמת האבנים, הסיד ולבסוף הכתיבה. לצידם - תוספות והבדלים. בשורות הקרובות תיערך השוואה ראשונית בין שני התיאורים. בעקבותיה נקרא בפרשייה השנייה - בהקשבה.⁹

הפסוק הנוסף מוסיף ממד לאירוע: "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבְרָךְ" - אל שתי הפעולות הראשונות - הקמת האבנים ועיצובן בסיד, נוספת כעת הכתיבה. המקרא אינו מבאר מהי, ובמובן הפשוט, הכוונה היא לכתיבת פרשייה זו, המצווה על הקמת האבנים. באופן רחב יותר, ניתן לייחס את הכתיבה אל ספר דברים בכללותו, או לחלקים ממנו.⁵ העם כותב, ובכך הוא מעמיד תוקף חדש, מעין התחייבות - ל'דברי התורה הזאת'.⁶ "למען אֲשֶׁר תָּבֵא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֶל־לֵהִיד נָתַן לְךָ אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" - הכתיבה יוצרת מחויבות חדשה, ומעמידה בסיס לקיום הריבוני של העם בארצו (הניתנת לו מא-להים). העם מתואר בלשון יחיד - כישות, ו ליו משויך ה' כ'א-להיו' - בהתאם לתפישת העם אותו. שיוך זה, מהווה מימוש להבטחה קדומה לאבות: "כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל־לֵהִי אֲבֹתֶיךָ לְךָ".⁸

⁹ הבחירה לפרש את שתי היחידות כשני אירועים שונים, ולא כתיאור כפול להתרחשות אחת, נתמכת בצורות שונות: בשל העיתוי השונה בפתיחת כל אחת מהן, בשל הפערים המהותיים השוררים בין שני הציוויים, וגם בשל העובדה שהאירוע האחרון מתקיים בהר עיבל, ובדרך הטבע הוא אינו יכול להתקיים ביום מעבר הירדן. מעבר לכך, סמיכות המעמד בהר עיבל אל המעמד בהר גריזים ובהר עיבל הכתוב בעקבותיו, הן בספר דברים, והן בספר יהושע, מעמיד שני מוקדי התרחשות: הראשון בסמוך לירדן, והשני - בהר גריזים ובהר עיבל.

תמיכה ניכרת לחלוקה זו קיימת בפסוקים בספר יהושע. בפרק ד' מתוארת באריכות הקמת אבנים ביום מעבר הירדן, ומטרתן היא זיכרון הכניסה לארץ. רק בשלב מאוחר יותר, לאחר כיבוש יריחו והעי, בונה יהושע מזבח בהר עיבל, מקים אבנים וכותב עליהן את התורה. לאחר מכן הוא מקריא את הברכות והקללות נוכח שני ההרים, כמצווה בספר דברים.

בשונה מדברינו אלה, ישנם מדרשים המחברים בין שני האירועים. חיבור זה שייך לתחום ה'דרש', הוא מצביע על קשר של משמעות המתקיים בין האירועים, ולא דווקא על פרשנות ותשובה לשאלה היאך התקיים האירוע.

⁵ ר' שמעון בר יוחאי במכילתא מפרש זאת ככתיבת ספר דברים, ואת דבריו הוא תומך מן הפסוקים ביהושע, לפיו כתבו על האבנים 'את משנה תורת משה' (יהושע' ח', ל"ב). לפי עמדה נוספת במדרש, על האבנים נכתבה פרשת הקריאה לשלום (דב' כ', י"א). הרלב"ג בפירושו ליהושע סובר שהכוונה היא לפרשת הברכות והקללות. בהרחבה - ראה פרופ' מאיר בר-אילן, "התורה הכתובה על האבנים בהר עיבל".

⁶ העובדה שתוכן הכתיבה אינו מוגדר במדויק, מעניקה לה מעמד רחב, כאילו מדובר בכתיבה מחודשת של כל התורה.

⁷ שיוך מעין זה שכיח בספר דברים, והוא מופיע בו כ 235 פעם (ורק קצת יותר מעשרים פעמים נוספות בשאר התורה). עובדה זו מצביעה על כך שהרעיון הרוחני של קשר ושאיכות בין המאמין לבין א-לוהיו הוא מרכזי ומשמעותי בספר דברים.

⁸ ה' בשלב זה אינו מתואר כא-להי העם, כי אם כא-להי אבותיו, ואת הבטחתו להם מגשים כעת העם.

פרשייה ראשונה

"וַיֵּצֵא מֹשֶׁה זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָעָם לֵאמֹר שְׁמַר אֶת כָּל
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם:

(ב) וְהָיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן

אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

וְהִקְמַתְּ לְךָ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת

וְשָׂדֶת אֲתֶם בְּשִׂיד:

פרשייה שנייה

(ד) וְהָיָה בְּעֵבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן

תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה

אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם

בְּהַר עֵיבַל

וְשָׂדֶת אֲוֹתֶם בְּשִׂיד:

(ה) וּבְנִיתָ שֵׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֱ-לֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא
תִּנְיֶיף עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל: (ו) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ
ה' אֱ-לֹהֶיךָ וְהִעַלִּיתָ עָלָיו עֹלֹת לַה' אֱ-לֹהֶיךָ: (ז) וְזָבַחְתָּ
שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֵׁם וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ:

(ח) וְכִתְבֶּתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת

בְּאֵר הַיֵּטֵב."

(ג) וְכִתְבֶּתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעֵבְרֶךָ

לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אָרֶץ
זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱ-לֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ:

א. האירוע הוא 'בעברכם את הירדן' - לא ביום
המעבר.

ב. אין התייחסות לעובדה שה' נותן לעם את הארץ.

ג. האבנים תוקמנה בהר עיבל, 'בעברכם את הירדן' -
מאוחר ליום מעבר הירדן.

ד. אין אזכור ל'אבנים גדולות'. ההקמה אינה
מיוחדת 'לך'.

ה. הוראה לסוד בסיד, לאחריה - בניית מזבח שלא
הונף עליו ברזל, זבח שלמים, אכילה לפני ה'
ושמחה.

ו. כתיבת התורה ללא ציון נוסף לייחוס זמן.

ז. אין ניסוח של מטרה.

א. הציווי מתייחס ליום מעבר הירדן.

ב. התייחסות לעובדה שה' נותן לעם את הארץ.

ג. מקום הקמת האבנים אינו מפורש. מועד הקמתן -
ביום מעבר הירדן, מלמד על מיקומן בסמוך לירדן.

ד. והקמות לך אבנים גדולות. ההקמה היא 'לך'.

ה. הוראה לסוד בסיד ולאחריה הוראה ולכתוב עליהן
את דברי התורה הזאת.

ו. כתיבת התורה מיוחדת לנקודת זמן - 'בעברך'.

ז. מתוארת מטרה במעשה האבנים: לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אָרֶץ זָבַת חֶלֶב
וְדָבַשׁ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱ-לֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ:

המעמד בהר עיבל

כעת, נקרא ביחידה השנייה בהקשבה: "וְהָיָה בְעֵבְרְכֶם אֶת הַיְרֵדָן" - תיאור המעבר בזמן הווה, מצביע על מעמד המתקיים תוך כדי המעבר. באיזה עיתוי מדובר כעת? מן המיקום המפורש - הר עיבל, ניתן ללמוד שמדובר על מועד מאוחר מיום המעבר. אם כך הוא, נשאלת השאלה - מדוע התיאור הוא בזמן הווה, שהרי יעבור פרק זמן עד שהעם יגיע אל הר עיבל? מכאן ניתן ללמוד על שינוי פרספקטיבה המתחולל בין שני השלבים. התיאור הראשון מתייחס ליום בו התחולל המעבר הפיזי. התיאור השני מתייחס אל המעבר כהליך, ובמובן זה זמנו חולש אל עבר תקופה. "תְּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה" - בניגוד לניסוח "וְהִקְמַתְ לָךְ" בלשון עבר אליה נוספה וא"ו ההיפוך, כעת הלשון היא לשון עתיד. לשון עבר, מייצרת משמעות מוחשית יותר, ואילו לשון עתיד יוצרת עמדה מופשטת יותר, פותחת פתח להתרחשות רחבה. "אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהָרַי עֵיבָל וְשָׂדֵת אוֹתָם בְּשִׂיד" - משה אינו מסתפק בציווי כשלעצמו, והוא מוסיף ומגדיר את דבריו כציווי. תוספת זו מוסיפה מחויבות מכוח ציווי - להקים את האבנים בהר עיבל ולסוד אותם בסיד¹⁰.

"וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרָזָל" - זהו ציווי חדש, שאין כדוגמתו בשלב הראשון. העם מצטווה לבנות מזבח לה' המשוּיך כ'א-לוהיו', ולהימנע מהנפת ברזל על אבניו. הנפת ברזל נתפשת כפעולת מלחמה או אלימות, ואילו המזבח מגלם מקום של שלום. "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" - לא אבנים שמהן עולה סיפור של 'מלחמה'¹¹.

"וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ" - על המזבח תוקרב תחילה העולה, המגלמת את הנתינה לא-להים יותר מכל

10 בניגוד למילים המקבילות ביחידה הראשונה: "שָׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם" המובאות כהקדמה לפרשה, ובכך הן מעצימות את כל איבריה, כעת ההעצמה היא לצלע הראשונה - להקמת האבנים בהר עיבל ולסיד. הקומות הנוספות – כתיבת התורה והקרבנות על המזבח, המזבח, אינם מועצמים בסמכות משה, עובדה התואמת את אופיים - הפותח פתחים עתידיים, כפי שניתן יהיה להבחין בהמשך.

11 המדרשים קושרים את ההוראה על שלימות האבנים אל מגמת השלום: "הרי הוא אומר אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' א-להיך - אבנים שמטילות שלום. והלא דברים קל וחומר, ומה אם אבנים שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות, על שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים אמר המקום יהיו שלימות לפני, בני תורה שהן שלום בעולם על אחת כמה וכמה שיהיו שלימים לפני המקום" (תוספתא בבא קמא ז', ז', בניסוח מעט שונה במכילתא דרבי ישמעאל, יתרו, פרשה י"א, ובעוד מדרשים).

קרוב אחר¹². "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" - בעקבות הנוכחות הא-להית הגבוהה בקרבן העולה, באה ההוראה על קרבן השלמים, הקשור לשלום ולשמחה, וכל זאת 'לפני ה' - הנוכח במעמד זה. "וְכִתְבֶתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר הַיֵּטֵב" - כעת הנושא אינו עצם הכתיבה, גם לא המכוונות אל הכניסה לארץ. הנושא הוא רחב יותר: ביאורה של התורה 'באר היטב'. חכמים, במדרשים רבים, דורשים מכאן שהתורה נכתבה בשבעים לשון, ובכך הם משווים למעמד אופי - כמי שפונה לאנושות כולה (משנה סוטה ז', ה'; תוספתא שם ח', ז' ועוד).

שני מעמדות - השווה והשונה

שני מעמדות הם, שניהם מתייחסים למעבר הירדן, ושניהם משווים לו משמעות של אירוע מכונן לדורות. בשניהם יקים העם אבנים ויכתוב עליהם את התורה. לא מובנת מאליה היא כתיבה זו. עד כה נכתבה התורה בלוחות הראשונים - על ידי ה'¹³. בלוחות השניים - משה פסל את התורה, וא-להים כתב עליה¹⁴. והנה, עם כניסת העם לארצו, מתחדשת עמדה רוחנית חדשה, ובעצמו הוא כותב 'את דברי התורה הזאת'. תוכנה הוא ספר דברים או חלק ממנו, בו חוזר משה על התורה הא-להית, מנקודת מבט התלויה בזמן - בשנת הארבעים, ובמקום - לקראת הכניסה אל הארץ. כתיבה כמותה כהתחייבות, כמוה כבסיס חדש לקיומו את 'דברי התורה הזאת'.

והשונה: בראשון - כתיבה המשמשת מעין תנאי - לְמַעַן אֲשֶׁר תִּבְאֵ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נִתֵּן לָךְ אֲרֶץ זְבֹת חָלָב וְדִבְשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ. לא בכניסה פיזית מדובר, שהרי פיזית העם כבר נכנס לארץ, אלא בתשתית שתאפשר את המשך קיומו בארצו. ובשני - צופה העם על המעבר בפרספקטיבה רחבה יותר. כעת הנושא הוא הבשורה לעתיד הרחוק יותר - לעם ולכלל האנושות גם יחד. כעת נתפש מעבר הירדן ככניסה למרחב בו נוכחים לפני ה' - בונים מזבח ומקריבים עליו קרבן עולה. המזבח מבטא מגמה עתידית של שלום (ללא הנפת ברזל עליו), ועליו מקריבים קרבן שלמים, המטיל שלום בין העולמות השונים. כעת הנושא אינו בסיס לעצם הקיום בארץ, כי אם

12 העולה פותחת את ספר ויקרא, והיא מוצגת כקרבן שבו התמסרות מלאה של האדם לגבוה. ראה על כך בעיונו לפרשת ויקרא.

13 "וְהִלַּחַת מִעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּה וְהִמְקַתְבְּ מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא הָרוּת עַל הַלְּחַת" (שמות פרק ל"ב, ט"ז). הלוחות הן מעשה א-להים והכתיבה היא מכתב א-להים.

14 "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּסֵל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁי וְכִתְבֶתָּ עַל הַלְּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחַת הָרָאשִׁים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" (שם ל"ד, א').

עברכם¹⁶. הצגה זו של מטרת האבנים מתמקדת בנס הגדול, שבמהלכו הטבע פינה את מקומו מפני הארון או מפני העם, וזהו תרגום אפשרי למטרה הנזכרת בתורה, הרואה בזיכרון מעבר הירדן את הבסיס לקיום של העם בארצו¹⁷.

כעת נעבור אל המעמד הנוסף בספר יהושע:

אז יבנה יהושע מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל: כאשר צוה משה עבד ה' את בני ישראל ככתוב בספר תורת משה מזבח אבנים שלמות אשר לא הניף עליהן ברזל ויעלו עליו עלות לה' ויזבחו שלמים: ויכתב שם על אבנים את משנה תורת משה אשר כתב לפני בני ישראל: (יהושע ח', ל"ב).

לאחר הצעדים הראשונים במלחמה על הארץ, בירחו ובעי, מתפנה יהושע לקיים מעמד שכותרתו היא - בניית מזבח לה' אלהי ישראל בהר עיבל. מעמד זה הוא יישום מובהק למעמד השני המתואר בספר דברים: "כאשר ציווה משה עבד ה' את בני ישראל". כאן כמו שם - אבני המזבח שלמות, לא הונף עליהן ברזל, על המזבח מקריבים עולה ושלמים, ועל האבנים כותבים את התורה.

בין ציווי לבין מעשה

לצד הדמיון בין הציווי בתורה לבין מימושו בספר יהושע, קיימים גם הבדלים. ראשית, הפרשייה הראשונה בספר יהושע אינה מתייחסת לפסוקי התורה, וכמו מצווה א-להים מחדש על האבנים. או בניסוח אחר: יהושע אינו מתעורר מעצמו לקיים את הפרשיה ביום מעבר הירדן, ורק לאחר ציווי א-להי לכך, הוא מעמיד אבנים; שנית, באירוע זה מתוארת הקמת האבנים, לא סיווד וגם לא כתיבה; כמו כן - בנוסף לציווי הא-להי להקים אבנים בגלגל, מצווה יהושע להקים אבנים במקום המעבר בתוך הירדן¹⁸. דווקא יוזמתו היא הזוכה לשמש לזיכרון עולם: "והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד עולם"; גם במעמד הנוסף בהר עיבל קיים פער בין שתי הפרשיות: בניגוד לציווי התורה,

¹⁶ ובהמשך: למען דעת כל עמי הארץ את ד-ה' פי חזקה היא למען יראתם את-ה' אלהיכם כל הימים" סיום זה מהווה העצמה נוספת של העם - אל מול עמים אחרים, שיראו את יד ה' החזקה, וידיעתם תהדהד בחזרה ותעצים שוב את יראת ה' של העם, 'כל הימים'.

¹⁷ עדיין קיים הבדל בין המיקודים השונים. בספר דברים מושם דגש על התחייבות העם, המעמידה את הקיום בארץ, ואילו בספר יהושע ההתמקדות היא בכוח הארון או בחשיבות ישראל, הגורמים לירדן להיבקע מפניהם.

¹⁸ "ושתיים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית ויהיו שם עד היום הזה" (יהושע ד', ט').

כתיבה של תורה שיש לה משמעות עבור העם ועבור העולם כולו. התורה לא תיכתב בגולמיותה, כי אם 'באר היטב' - בזיקה אל המציאות, כמי שמעניקה לה פשר ומשמעות.

שני מעמדות בספר יהושע

בשתי פרשיות מיושם סיפורם של האבנים בספר יהושע: תחילה - תוך כדי מעבר הירדן, בשנית - עם הגעת העם להר עיבל. קשה שלא לזהות את הקשר אל שני השלבים המתוארים בפרשתנו.

ויהי כאשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן ויאמר-ה' אל יהושע לאמר: קחו לכם מן העם שנים עשר אנשים איש אחד אחד משבט: וצוו אותם לאמר שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הלהנים הכין שתיים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה (יהושע ד', א-ד').

המעבר הפיזי של הירדן כבר התקיים, והנה מצווה ה' את יהושע ליחד שנים עשר אנשים, ולצוות עליהם לשאת שתיים עשרה אבנים מתוך הירדן, מהמקום בו עמדו רגלי הכהנים. מפני רגלי הכהנים נעמדו מי הירדן¹⁵, וכעת יונצח הנס בהעברת האבנים ובהנחתן במקום בו ילין העם בלילה. לאירוע זה משמעות היסטורית, אות לדורות הבאים:

"למען תהיה זאת אות בקרבכם פי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם: ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן מפני ארון ברית ה' בעברו בירדן נכרתו מי הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד עולם: (שם ו"ז)

מימי הירדן נכרתו מפני ארון הברית, ועובדה זו תעמוד לזיכרון עולם.

בשלב שני מקבל האירוע משמעות נוספת:

"ויאמר אל בני ישראל לאמר אשר ישאלון בניכם מחר את אבותם לאמר מה האבנים האלה: והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה: אשר הוביש-ה' אלהיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם כאשר עשה-ה' אלהיכם לים סוף אשר הוביש מפנינו עד עברנו" (שם, כ"ב-כ"ג)

כעת הנושא הוא 'ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה'. ה' א-להים הוביש את הירדן מפני העם - לא מפני ארון הברית. הנושא כעת אינו התפעלות מעצם נוכחות ה' באירוע, אלא העצמת העם - שמפניו יבשו מי הירדן - 'עד

¹⁵ "והיה כנח פפות רגלי הלהנים נשאי ארון ה' אדון כל הארץ במי הירדן מי הירדן כרתו המים הירדים מלמעלה ויעמדו נד אחד" (יהושע ג', י"ג).

דברי התורה הזאת. הכתיבה כמוה כהתחייבות, כמוה כהצבה של תשתית חדשה לקיום התורה בארץ - לא מכוח א-להים המצווה, כי אם מכוחו של העם הכותב ומתחייב.

המתמקד באבנים, כעת הנושא המרכזי אינו האבנים, אלא המזבח: 'אז יבנה יהושע מזבח לה' בהר עיבל'. רק במעגל שני מתוארת כתיבת התורה על האבנים. ושוב - הסיד אינו נזכר גם באירוע זה.

פערים אלו הם קצה חוט, המצביע על ציר הנוכח בליבו של ספר יהושע. שוב ושוב מפנה הקב"ה מקום ליהושע ולעם, לבוא וליטול אחריות, אך יהושע נמנע, ומחכה להובלה א-להית¹⁹. בהתאם לדרכו - הוא אינו יוזם את הקמת האבנים, מכיוון שהקמתן מבטאת מגמה רוחנית שהוא אינו נתון בה. בהתאמה, התורה אינה נכתבת על האבנים במעבר הירדן, מכיוון שיהושע והעם אינם בשלים לעמדה זו. גם היוזמה שהייתה לו להנציח את מקום הנס - תחת רגלי כפות הכהנים, מגלמת תפישה: להתמקד בחלק א-להים ובכוהנים שחוללו את הנס. בהתאם לכך, הוא רואה את נס עמידת מי הירדן כמי שנעמדו מפני 'ארון הא-להים', וכביטוי לכוחו של א-להים. אמנם, בשלב שני הוא מביא לידי ביטוי את העצמת חלק העם, בתיאור המים כמי שנעמדו מפני העם²⁰. ביטויים לעיכוב שהיה לו בהעצמת חלק העם קיימים גם בפרשייה השנייה: האבנים כשלעצמן, המסמלות את חלקו של העם אינן מהוות נושא. הנושא הוא המזבח, המבטא את ההתבטלות לפני ה'. רק במעגל שני מתוארים האבנים עליהם כתב יהושע את משנה ספר התורה, ללא סיד - ללא ביטוי מועצם לחלקו של העם.

עם כניסת העם לארצו, מתחדשת עמדה רוחנית חדשה. העם מביא אבנים, סד אותן בסיד, ובעצמו הוא כותב את

¹⁹ לדוגמה: במלחמה על יריחו, א-להים מצווה על מלחמה בעלת אופי הקרוב לדרך הטבע, ואילו יהושע מעמיד לה מוקד ניסי. ה' אומר: "וְסִבְתָּם אֶת הָעִיר כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הִקִּיף אֶת הָעִיר פַּעַם אַחַת כֹּה תַעֲשֶׂה שְׁשֶׁת יָמִים" - תוך התמקדות באנשי המלחמה. יהושע מתעלם מ'אנשי המלחמה', ובאופן שיטתי הוא מתמקד בארון ובכהנים. התמקדות זו יצרה מצב שעל פיו מסע המחנה מוגדר בלשון המקרא כמסע הארון: "וַיֵּסֶב אֲרוֹן ה' אֶת הָעִיר הַקֵּץ פַּעַם אַחַת וַיָּבֹאוּ הַמַּחֲנֶה וַיְלִינוּ בַּמַּחֲנֶה" (יהושע ו', י"א). קללת יהושע כנגד מי שיבנה את יריחו, גם היא פועל יוצא להתייחסות אל המלחמה כאל מלחמת ה'. צעד זה זכה לביקורת של חכמים ופרשנים כאחד: רש"י יהושע (ז', י) 'קום לך... בשבילך זאת להם, לא אמרת לך להקדיש שלל העיר'. ובמדרש: "קום לך - אמר ליה: אתה גרמת להם. והיינו דקאמר ליה בעי: ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה" (סנהדרין מ"ד, א'); "באותה שעה אמר יהושע בני שים נא כבוד לה' א-להי ישראל תן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני אמר ליהושע אף אתה הגד נא לי מה עשית, מיד נפל מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה במריבה והרגו מישראל כתות כתות... (במדבר רבה פרשה כג). עכן במדרש שואל את יהושע 'מה עשית?' ומציף בכך עמדה הרואה את המלחמה כמלחמת העם, ממילא השלל מותר, ולפיה אין מקום לחרם. סביב עמדה זו מתאחדים שבט יהודה, ונפתחת חזית רחבה נגד עמדת יהושע.

²⁰ "אֲשֶׁר הוֹבִישָׁה" א-להיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם פֶּאֶשֶׁר עָשָׂה ה' א-להיכם לַיָּם סוּף אֲשֶׁר הוֹבִישׁ מִפְּנֵינוּ עַד עֲבָרְנוּ" - הירדן, כמו ים סוף, נעמד בפני ישראל, ולא בפני הארון, כפי שתואר קודם לכן.

*****
כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב שמעון קליין, תשע"ה
עורך: מתנאל בן אבי
*****
בית המדרש הווירטואלי
מיסודו של
The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דוא"ל: office@etzion.org.il
*****